

Spis treści

Wstęp	7
1. Polityka Rosji względem państw bałtyckich przed 2004 rokiem	9
1.1. Instrumenty politycznego oddziaływania na państwa	9
1.2. Kierunki polityki	14
1.3. Mniejszość rosyjskojęzyczna	20
1.4. Kultura jako narzędzie oddziaływania	27
1.5. Religia	38
1.6. Partie polityczne	40
2. Hard power przed 2004 rokiem	44
2.1. Bezpieczeństwo militarne państw bałtyckich	45
2.2. Gospodarka	54
3. Polityka Rosji względem państw bałtyckich po 2004 roku	72
3.1. Uwagi ogólne	72
3.2. Relacje z Estonią	79
3.3. Relacje z Łotwą	88
3.4. Relacje z Litwą	98
4. Bezpieczeństwo krajów bałtyckich współcześnie	107
Zamiast zakończenia	135
Bibliografia	138

Wstęp

Wydarzenia z przełomu lat 80. i 90. ubiegłego wieku spowodowały zakończenie okresu zimnowojennego i zapoczątkowały kolejne, na przestrzeni wieków, przeobrażenia na politycznej mapie Europy. Demontaż Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich rozniecił niepodległościowe aspiracje wielu republik radzieckich i umożliwił ich przemianę w autonomiczne i demokratyczne państwa. Należały do nich kraje bałtyckie: Litwa Łotwa i Estonia, które jako jedyne spośród byłych radzieckich republik oderwały się od strefy wpływów Federacji Rosyjskiej, obrały kierunek prozachodni i w efekcie zostały członkami Unii Europejskiej i NATO.

Niniejsza monografia przedstawia relacje Federacji Rosyjskiej z Bałtami (Litwini i Łotysze) i Estonią w czasie, kiedy kraje bałtyckie reformowały, konstruowały swoją państwowość, wolność polityczną i gospodarczą, próbując znaleźć swoje miejsce w nowej rzeczywistości, tj. do 2004 roku i po tym okresie, kiedy ich struktury się względnie ustabilizowały i możliwy stał się rozwój w ramach Unii Europejskiej. Główną tezę badawczą pracy jest odpowiedź na pytanie, jakie były instrumenty realizacji celów polityki zagranicznej Rosji wobec państw bałtyckich do 2004 roku i później oraz czy przyniosły one oczekiwane rezultaty. Aby sprostać głównemu problemowi badawczemu, sformułowanych zostało kilka pytań szczegółowych:

- po pierwsze, jakie są najczęściej wykorzystywane narzędzia polityki wpływu Rosji na państwa bałtyckie?
- po drugie, jak wyglądała polityka Rosji względem państw bałtyckich przed 2004 rokiem, a w tym jej kierunki, kwestie mniejszości rosyjskiej w państwach bałtyckich, czynnik kultury jako narzędzie oddziaływania, religia oraz partie polityczne?
- po trzecie, czy Rosja korzysta w czynnika wpływu politycznego, jakim jest *hard power*, a w tym kwestia bezpieczeństwa militarnego, gospodarczego i ogólnie strategia polityki Rosji wobec państw bałtyckich?
- po czwarte, jak wyglądają relacje Rosji z Litwą, Łotwą i Estonią po 2004 roku?
- po piąte, czy można współcześnie określić stan bezpieczeństwa krajów bałtyckich?

Do zbadania przedstawionej problematyki zastosowana została metoda opisowa, a także analiza źródeł bibliograficznych, autoryzowanych źródeł internetowych, dokumentów i innych danych oraz wywiad autorski nieformalny jawny. Treść pracy

Wstęp

została podzielona na części zawierające podpunkty oraz na wstęp i zakończenie. Temat pracy obejmuje cezura czasowa od początku lat 90. do 2020 roku, czyli okres od upadku ZSRR do współczesności.

Opracowanie będzie przydatne jako pomoc dydaktyczna do wykładów i ćwiczeń z tematyki bezpieczeństwa międzynarodowego, regionalnego, narodowego oraz być może będzie przydatne dla politologów, działaczy politycznych, personelu dyplomatycznego, historyków, socjologów itd. interesujących się regionem państw bałtyckich.

Autorka czuje się szczerze zobowiązana, by podziękować za życzliwe podejście i rady recenzentom wydawniczym opracowania – profesorowi Jerzemu Telepowi i doktorowi Zbigniewowi Nowakowi, za poświęcony czas na wywiad – Kindze Duzińskiej, analityk ds. państw bałtyckich Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, oraz za dofinansowanie wydania – Annie Salmonowicz, kanclerz Uczelni Techniczno-Handlowej im. Heleny Chodkowskiej.

1. Polityka Rosji względem państw bałtyckich przed 2004 rokiem

1.1. Instrumenty politycznego oddziaływania na państwa

Zainteresowanie wpływem Rosji na Litwę, Łotwę i Estonię wynika ze zmian w środowisku międzynarodowym oraz rosnącej popularności takich dziedzin, jak marketing polityczny, międzynarodowe public relations, branding narodowy¹. Mimo tendencji do postrzegania dyplomacji publicznej wyłącznie jako pomysłu „zachodniego” faktycznie pojęcie to pojawiło się już w VII wieku przed naszą erą, a za jego autora uważa się chińskiego filozofa Lao Tzu. Współcześnie zjawisko to zauważył brytyjski realista Eduard H. Carr², który wyróżnił trzy możliwe kategorie międzynarodowej potęgi: militarną, ekonomiczną oraz siłę wpływu. Ostatnia z nich oznaczała zdolność państwa do wpływania na opinie innych narodów oraz sposoby osiągnięcia tego stanu. Zdolność taka wiąże się również z siłą przyciągania osób i podmiotów odpowiedzialnych za kształtowanie opinii publicznej.

Na dyplomację publiczną zwrócono baczniejszą uwagę w latach 90. XX wieku wskutek fali deklinizmu. Wiązało się to z tym, że w USA upatrywano mocarstwa, które chyli się ku upadkowi (ang. *decline*). Paul Kennedy uważał, że Stany Zjednoczone, tak jak inne państwa, w sposób cykliczny tracą swe wpływy, ale chcą jak najdłużej utrzymać przewagę³. Dekliniści przyjęli za pewnik niezmienną naturę imperium, a co za tym idzie, uznawali, że wyczerpanie się jego historycznej formuły oznacza jego kres.

Oddziaływanie za pomocą *soft power* (miękkiej siły) zostało dostrzeżone przez profesora Harvardu, Josepha Nye'a Jr., który użył tego sformułowania w swojej książce: *Bound to Lead. The Changing Nature of American Power*⁴. Następnie wykorzystał ten koncept w 2001 roku w publikacji: *The Paradox of American Power*⁵.

- 1 B. Hocking, *Rethinking the 'New' Public Diplomacy*, w: *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations*, J. Melissen (red.), Palgrave Macmillan, London 2005, s. 35.
- 2 E. Carr, *The Twenty Years' Crisis 1919–1939. An Introduction to the Study of International Relations*, HarperCollins, New York 1964, s. 108.
- 3 P. Kennedy, *Mocarstwa świata. Rozkwit, upadek. Przemiany gospodarcze i konflikty zbrojne w latach 1500–2000*, Książka i Wiedza, Warszawa 1994, s. 7–13.
- 4 J.S. Nye jr., *Bound to Lead. The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York 1991.
- 5 J.S. Nye jr., *The Paradox of American Power*, Oxford University Press, New York 2002.